

SANAT ELEŞTİRİSİ DERSİNİN İŞLENMESİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM A CRITICAL APPROACH FOR ART CRITICISM LESSON

Kani ÜLGER

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
Assoc. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Education Faculty, Fine Arts Education Department

kulger@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7435-175X>

Atf/Citation

Ülger, K. (2021). "Sanat Eleştirisi Dersinin İşlenmesine Eleştirel Bir Yaklaşım".

Sanat Dergisi, (38). 33-51.

Araştırma Makalesi/Research Article

Doi: <http://doi.org/10.47571/ataunigsfd.879739>

Öz

Sanat Eleştirisi dersi belli yöntemlere dayalı olarak sanat yapıtını nesnel bir biçimde ele alıp, inceleyen ve bu inceleme sonucunda olabildiğince nesnel sonuçlara ulaşmayı amaçlayan bir ders olarak ön plana çıkmaktadır. İlgili dersin sadece bir yöneme dayalı olarak işlenmesi ise, öğretim çıktıları açısından sorun oluşturabilmektedir. İlgili alan yazına baktığımızda, sanat eleştirisinde mevcut kullanılan yöntemlerin sanat eserine kendi odak noktalarından yaklaştıkları görülmekte ve eleştirinin nesnel yapılabilmesinde yeterli olmadığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sanat eleştirisinde daha geniş bakış açılarına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın araştırma problemi; "Sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde bütüncül bir yaklaşım getirilebilir mi?" biçiminde düzenlenmiştir. İlgili problem doğrultusunda araştırmanın amacı; sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde bütüncül bir yaklaşım önerisinin düşünsel temellerinin ortaya çıkarılması, biçiminde özetleyebiliriz. Betimsel nitelikte doküman analizi yöntemiyle yapılan çalışmada ulaşılan bulgulara göre; sanat eleştirisinde mevcut yöntemlerin sanat yapıtını incelerken, ağırlıklı olarak kendi bakış açılarını dikkate

Abstract

It has been seeing many approaches about *art criticism* in the literature currently. The Art criticism lesson aims investigates the artwork objectively as based on distinct art-criticism approaches. On the other hand, Art criticism lesson has been just based on one approach predominantly. Many known art-criticism approaches upon the artwork criticism in related literature have just looked at artwork through their views. So, the Art criticism needs wide perspectives to critique the artwork objectively. Accordingly, present study aims to search that question: Is there a holistic approach in the Art criticism lesson regarding learning process. The method of this study is the document analysis. According to findings of this study, it can be said that current approaches on the Art criticism have just focused their perspectives and they have ignored another perspective. The result of this study, the holistic approach called as "Guide of Holistic Approach to Art Criticism" was suggested for the Art criticism lesson based on the historic chronological, which includes with the art movements, scientific developments and artistic thought aspects of the related historic era. This approach can be used in the art criticism

aldıkları, bütüncül bir yaklaşım sergileyemedikleri ortaya çıkarılmıştır. Mevcut bulguya dayanarak, karmaşık bir süreci içeren sanat eserinin kronolojik bağlamda sanat akımları izdüşümünde, dönem özellikleri ve bilimsel gelişmeler ışığı altında incelenmesinin, eseri anlama/anlamlandırmada daha bütüncül bir yaklaşım içerebileceği sonucuna varılmış ve bu sonuca ilişkin geliştirilen; *Sanat Eleştirisine Bütüncül Yaklaşım İzleği*'nin sanat eleştirisi dersinde uygulanması önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sanat Eleştirisi, Sanat Akımları, Sanat Eseri İnceleme Yaklaşımları, Sanat Eleştirisine Bütüncül Yaklaşım İzleği.

lesson easily as a teaching method for the students to criticize the art holistically more than the present art criticism methods.

Key words: Art criticism, art movements, art criticism approaches, the Guide of Holistic Approach to Art Criticism.

Structured Abstract

The mean of critique word is to assess one thing with this thing's good or bad aspects. Art criticism as an analysis performance assesses artwork under the light of some information. Therefore, art criticism generally aims to assess the artwork thoroughly. In art criticism, there are many methods to critique the artwork. Regarding the education area, the pedagogical art criticism method is vital as *describing, analyzing, interpreting, and evaluating* stages. However, this method assesses the artwork based on the elements of art and the principles of art. Whereas, there is a need for a new approach in the art criticism inclusively besides the elements of art and the principles of art to assess the artwork in visual arts education.

Is it possible to suggest a holistic approach for the art criticism lesson to critique artwork in visual arts education?

This study aimed to suggest a holistic approach in the visual arts education in terms of the learning of the art criticism lesson through investigating the current art criticism methods.

This study used the document analysis method through investigating the related literature. This study obtained data o from the literature by document analysis.

There are many methods in the art criticism area, which focus on various features as artist and artwork, social or person in the process. However, the *describing, analyzing, interpreting, and evaluating* stages are held in the art criticism lesson of the visual arts education regarding the Pedagogical Art Criticism method. The *describing* stage is expected to clarify all objects, people, and places in the artwork thoroughly. In the *analyzing* stage, it is hoped to investigate the Elements of Art and the Principles of Art in the artwork. In the *interpreting* stage, it is wanted to comment on the artwork personally based on the obtained data from the *describing* and *analyzing*. In the *evaluating* stage, the student is expected to develop their comments about the artwork related to the *interpreting* stage. In addition, there are essential roles of the theories of art and aesthetic features for judging the artwork in the

art criticism beside these stages. The theories of art, as well, focus on various features as artist, artwork, social, or person. Meanwhile, it is emphasized that iconographic analysis is also a vital process to judge an artwork. The iconographic analysis clarifies marked things in the artwork. It defines some relations between the elements of art and the principles of art in the artwork by considering the historical and traditional processes. Although many scholars stated that holistic approaches could be utilized in art criticism in terms of the development of the students' understanding in the art criticism lesson, it is observed that there are no inclusive methods or suggested holistic approaches in the literature. Accordingly, holistic approaches should be developed for the art criticism lesson.

The artwork exhibits complex structure in terms of the artist, art movements, artistic thought aspects of the related era, historical - scientific developments chronologically, social and cultural factors. Therefore, the art criticism methods possess different perspectives regarding the same focused artwork. So, art criticism lesson needs more inclusive approaches more than current methods to support students' understanding. From this perspective, the scholars stated that traditional learning models are not to give students permanent learning. They emphasized that constructivist teaching methods gain students broad perspective thinking during the learning process. According to the result of this study, it is crucial to use holistic approaches in the art criticism lesson to support the constructivist teaching method. Therefore, broad perspective thinking can be gained to students through the holistic approaches in the art criticism lesson as based on essential features as artist, artwork, art movements, the theories of art, artistic thought aspects of related era, historical - scientific developments, social and cultural factors chronologically. In this way, the students in the art criticism lesson it will be provided to judge the artwork inclusively and objectively. So, it will be possible to construct students' learning thoroughly in that lesson by comparing the artworks, artists, art movements, artistic thought aspects of the related era, historical - scientific developments chronologically. Therefore, "Guide of Holistic Approach to Art Criticism" was developed in this study as a guide (Table 2) by considering this study's results. This guide aims to provide teachers and students to critique the artwork holistically in light of the critical features of the related historical era. The art criticism lesson starts with the date of the artwork by this guide. After this stage, the lesson follows holistically because the guide also includes interdisciplinary features as the Philosophy of Art History, History of Science and History. This way will give students many opportunities to use their information obtained different disciplines within broad perspective as supported the constructivist teaching method. So, it will be possible to be gained information for the students in terms of the understanding and meaning of the artwork in the art criticism lesson inclusively.

Giriş

Eleştiri sözcüğü anlam açısından genellikle olumsuz yargı içeren bir biçimde algılandığı söylenebilir. Buna karşın, eleştiri sözcüğünün kök anlamı, Ersoy'un (1995, Akt: Karabulut, 2008: 240) belirttiği gibi, bir şeyi iyi ve kötü yanlarıyla değerlendirme olan Yunanca "*critice*" sözcüğünden gelmektedir. Sanat eleştirisi ise bir sanat eserini başta yapıt ve sanatçı olmak üzere farklı bilgi ve belgelerden yola çıkarak, o eser hakkında olabildiğince doğru bir yargıya ulaşma çabası olarak tanımlanabilir. Bu süreçte, eleştiri için ele alınan sanat eserinin yanı sıra eser incelemesinde hangi yol ve yöntemin izlenmesi gerektiği de önemli bir konu başlığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Ötgün (2009: 159) sanat yapıtı incelemesinde birden fazla yaklaşım olduğunu

belirtmektedir. Karabulut, Karakuzu ve Konca, (t.y.: 89) ise, sanat eleştirisi (1960'lı yıllardan bu yana *konu-merkezli* bir yaklaşımla ele alındığını, *Sanatçı, Yapıt, Alımlayıcı* ve *Toplum merkezli* yaklaşımların ön plana çıktığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, sanat eleştirisi bir eserin övülmesi ya da yerilmesi biçiminde algılanmamalıdır. Ersoy'un (2010: 63) belirttiği gibi sanat eleştirisi; yapıtın *bütünden parçaya, genelden özele* giden mantıklı bir inceleme çabasıdır. Bu bağlamda Sanat Eleştirisinin eğitim açısından amacı; belli yöntemlere dayalı olarak sanat yapıtına olabildiğince nesnel bir inceleme sonucunda nesnel sonuçlara ulaşmak olarak ifade edilebilir. Sözü edilen amaçla, sanat eleştirisi dersinin öğretim çıktısı; “inceleme doğrultusunda eser hakkında nesnel bir değerlendirmeye ya da yargıya varabilmek” olacaktır. Stokrocki ve Kırıçoğlu'na göre (1997, Akt: Mercin ve Alakuş, 2005: 37) eğitimde sanat eleştirisi, bir sanat eserine sorular sorarak ve tartışarak yapılan bir incelemedir. Feldman (1970, Akt: Karabulut ve Diğ, t.y.: 89) ise resim sanatında eserin incelenmesinde *sanatçı merkezli, yapıt merkezli, alımlayıcı merkezli ve toplum merkezli* yaklaşımların sanat eleştirisi açısından eğitim alanında izdüşümünü, “pedagojik eleştiri” adlandırılması adı altında, *betimleme* (tanımlama), *çözümleme* (analiz), *yorum* ve *yargı* (karar) aşamaları olarak açıklamaktadır. Sanat eleştirisi dersinin sadece *betimleme, çözümleme, yorum* ve *yargı* aşamalarının yer aldığı bir yöntemle işlenmesinin, sanat eleştirisinin öğretim çıktıları açısından yeterlilik konusunu akla getirmektedir. Zira ilgili aşamalar, sanat eserinde ifade edilen nesne ya da insanları, sadece *sanat eleman* ve *ilkeleri* temelinde inceler ve buna dayalı bir analizle belli bir yorum ya da yargıya ulaşmayı amaçlar (Barrett, 2012: 90-161; Boydaş, 2004: 47). Oysa sanat eseri salt sanat eleman ve ilkelerinden oluşan bir görsel sunum değildir; bundan daha fazla bir değerdir. Dolayısıyla, sözü edilen aşamalar sonucunda elde edilen öğretim çıktısı, sanat eseri hakkında ulaşılan yargının bütüncül ve kapsayıcı bir anlayışta olmasının garantisini veremeyeceğini ileri sürebiliriz. Bu durumda, incelenen sanat eserinin eleştirisini kapsayıcı bir biçimde yapabilmek için daha geniş bakış açılarına ihtiyaç duyulması gerekecektir. Nitekim Mittler (1986; Akt: Karabulut, Karakuzu ve Konca, t.y.: 105) sözü edilen *betimleme, çözümleme, yorum* ve *yargı* aşamalarının yanı sıra, eserde *estetik* açıdan da bir yargının gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu tür bir yargıya varabilmek için resmin “estetik nitelikleri” düzeyinde incelenmesine ihtiyaç vardır. Bir sanat yapıtının estetik düzeyde irdelenebilmesi için eserin yapıldığı dönemde var olan başat sanat ve düşün eğilimlerine başvurmakta yarar olacaktır. Gökay Yılmaz'ın (2009: 97) belirttiği gibi; sanat eleştirilenleri tarihsel süreçte sanat eserlerinin incelenmesini kolaylaştırmak için felsefenin kullandığı argümanları kullanmayı tercih etmişlerdir. Günümüzde sanat eleştiri alanının kendi terminolojisini oluşturabilecek yeterince bilgi birikimine sahip olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca, sanat eleştiri alanı kendi ürettiği ve alanı daha iyi yansıtan kavramlar geliştirebilmelidir. Dolayısıyla, sanat eleştirisi hem yöntem hem de kapsam açısından yeniden değerlendirmeye tabi tutulması ve bu tür verimli bir inceleme sonucunda belirsiz alanların yeni kavramlar ile ifade edilmesi söz konusu olabilecek, alan kendi terminolojisini oluşturma bağlamında bir gelişme ivmesi kazanabileceği söylenebilir.

Diğer taraftan San (2004: 38) sanat eserinde bir tür estetik yargıya varabilmek için *Yansıtıcı, Anlatıcı, Duyusal Etki ve Biçimci* olmak üzere dört ana sanat kuramının bilinmesinde yarar olacağını belirtmektedir. Eserin estetik özellikleri, dönemi yansıtan sanat kuramlar çerçevesinde ele alınabilmesi mümkün görülmele beraber, sadece bu

kuramlara dayalı incelemelerin yeterliliği ayrı bir tartışma konusudur. Bu durumu destekler biçimde, Varlık Şentürk (2012: 19) herhangi bir sanat eserini değerlendirebilmek için *ikonografik* açılım yapılmasının önemine değinmektedir. İkonografi bir yaklaşım olarak, resimdeki konunun anlam ve niteliklerine işaretler açısından yaklaşmakta ve imgelele olan vurguyu canlı tutmaktadır (Duncum, 2016: 12). Bu bakış açısı önemlidir, çünkü sanat eleştirisi dersi öğrenciye resim eseri hakkında bilgilendirme yanında, anlamlandırma ve imgelem açısından da fırsatlar sunan bir derstir. Ho, Wang and Cheng, (2013: 69) günümüzde öğretim müfredatlarının öğrencinin imgelem düşüncesini ifade etmede yeterli olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle, sanat eleştirisi dersi *ikonografik* inceleme yoluyla eserde temsil edilen *işaretlerin* (simge) açıklanmasında etkili olabilir ve öğrencilerde esere ait belli bir imgelemin oluşmasına katkı sunabilir. Ayaydın'ın (2009: 111) belirttiği gibi, sanat eseri doğası gereği birçok simgeyi içinde barındırır. Bu simgeler yardımıyla izleyici esere anlam yükleyerek belli bir mesaj iletebilir. Bununla birlikte, *ikonografik* yöntemin sanat eseri hakkında ulaşılan bilgiler ışığı altında *gelenek ve tarihsel sürece* bakılarak yapılmasında yarar olduğu vurgulanmaktadır (Türkcan ve Coşkun, 2016: 89-96). Böylelikle, yapıtın üretildiği tarihsel *dönem, düşünce eğilimleri, sanatçının çağdaşları ve sanatçının kendisi* de dâhil olmak üzere, sanat eleştirisi dersi kapsamında ele alınmasının mümkün olduğu söylenebilir.

İlgili alan yazına baktığımızda, sanatsal bağlamda bir yapıtı inceleyerek, eleştiride bulunabilmek için, hem *Sanatçı, Yapıt, Alımlayıcı ve Toplum merkezli* yaklaşımları hem *Yansıtmacı, Anlatımcı, Duygusal Etki ve Biçimci* sanat kuramlarını göz önünde bulundurduğumuzda yarar olacağı ileri sürülebilir. Sözü edilen yaklaşım ve kuramlara ek olarak, sanat eserinin *ikonografik* açılımının ortaya konulması da önemlidir. Tüm bu yaklaşım, kuram ve açılımlar kendi disiplinleri içinde oldukça geniş kapsamlı içeriklere sahip alanlar olduğunu ayrıca belirtmek gerekir. Özellikle, eğitim perspektifinden konuya baktığımızda, resim iş eğitiminde “Sanat Eleştirisi” dersinin süresi ve programda bir dönemlik ders olarak yer aldığı göz önünde bulundurulursa, dersin eğitim çıktılarını kazandırma adına, öğrencilere tüm bu disiplinlerin içerikleriyle verilerek işlenmesinin mümkün olamayacağı ileri sürülebilir. Dolayısıyla sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde pedagojik eleştirisi temelinde bütüncül bir yaklaşımla desteklenmesinin ve zenginleştirilmesinin önemli olduğu ileri söylenebilir.

Mercin ve Alakuş'un (2005: 45) belirttiği gibi, eğitim süreci bir bütündür ve sanat eleştirisi dersi sanat eserini anlamaya yönelik eylemleri içeren bir yöntemle ele alınmalıdır. Eğitim süreci açısından konuya baktığımızda öğretim kuramlarından yararlanmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda eğitimde *yapılandırıcı* yaklaşımın, sanat eleştirisi dersinde bütüncül yöntemlerin uygulanmasında daha kapsayıcı olabileceği ileri sürülebilir. Öğretim kuramları arasında oldukça yaygın kabul ve uygulama alanı olan *yapılandırıcı* kuram, öğrencinin bilgiyi bilişsel süreçte yeniden yapılandırmasına dayalı olarak öğrenme açısından önemine vurgu yapar (Hein, 1991: 1). Böylece yapılandırıcı öğrenmede öğrenci yeni bilgilerini önceki bilgileri ile bütünleştirme fırsatı bulur (Demirel, 2001, Akt: Karadağ, Deniz, Korkmaz, ve Deniz, 2008: 384) ve bilgiyi geliştirme olanağına kavuşur. Eğitimde Yapılandırıcı kuram etkileşimli bir süreçte karşılaştırmaları ve düzeltmeleri gerektiren bir öğrenme yöntemi

olarak öne çıkar (Laney, 1990, Akt: Karadağ ve Diğ., 2008: 385). Bu yöntem ile verilen eğitimde öğrencinin bilgiyi bütüncül bir çerçevede değerlendirmesi noktasında ufkunun açılmış olduğu söylenebilir. Böylece öğrenci bilgilerini bilişsel süreçte yapılandırabilmesi için daha geniş bir bakış açısına sahip olması gerekecek dolayısıyla, bilgi yeniden ele alınarak bütünleştirilip geliştirilerek daha etkin bir öğrenme gerçekleşebilecektir. Bu durumu destekler biçimde, sanat eleştirisi dersi programda öğrenim çıktıları açısından sanat kuramları çerçevesinde, sanat eserini inceleme, sanat eserlerine ilişkin felsefi düşüncelerin farkına varma bağlamında tartışarak yorumlayabilme ve değerlendirebilmeyi içermesi (*Resim iş öğretmenliği ...*, t.y.: 24) kayda değerdir.

Yukarıda sözü edilen, ilgili alan yazında sanat eleştirisi hakkında öne çıkan görüşlere dayalı olarak, bu araştırmanın problem cümlesi attaki gibi düzenlenmiştir:

Araştırma Sorusu

Resim iş eğitimi, “Sanat eleştirisi” dersinin işlenmesinde mevcut yöntemleri kapsayan, bütüncül bir yaklaşımla sanat eserinin incelenerek, sanatsal eleştirisinin yapılması mümkün olabilir mi?

Amaç

Bu çalışma, sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde ilgili alan yazında mevcut yöntemler bağlamında, bütüncül bir çerçeve arayışının düşünsel temellerini araştırıp ortaya çıkararak, ilgili alana yeni bir yaklaşım önerisi getirmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, ilgili alan yazında var olan bir konuyu tarama yönteminde betimleyen bir araştırma desenindedir. Bu çalışma, doküman analiz tekniğiyle, ilgili alan yazının taranıp elde edilen verilerin betimlemesi yoluyla yapılmıştır. Buna göre, araştırma konusunu oluşturan, ilgili alan yazında var olan *sanat eleştirisi* kavramı tarama yönteminde ele alınarak, incelenmiştir.

Betimsel araştırma deseninde araştırma sorusu doğrultusunda toplanan dokümanlar incelenerek, elde edilen veriler yorumlanabilir (Yıldırım ve Simsek, 2018: 194). Bu çalışmada kullanılan “*doküman analiz*” tekniğinde, araştırılan konu hakkında elde edilen sonuç, ilgili konuda bir veri olarak değerlendirilebilmektedir (Karasar, 2002: 77).

Veri Toplama ve Veri Analizi

Bu çalışmada doküman analiz tekniğiyle, araştırılacak konu hakkında ilgili alan yazındaki mevcut yayın, makale ve belgeler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi ise, bazı sonuçlara ulaşmak için, önceden belirlenmiş konu üzerine elde edilen verilerin özetlenerek, yorumuna dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 197). Bu çalışmada, araştırma konusunu oluşturan ilgili kavramlar indirgeme yöntemiyle, yanıtı aranan araştırma problemi ile doğrudan ve dolaylı ilişkili olmak üzere iki gruba ayrılmış, doğrudan ilgili olan veriler belirlenerek analiz edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Ötğün (2009: 159-160) bir sanat yapıtının dört tür yaklaşım içinde incelenebileceğini belirtmektedir. Bunlar: *Sanatçı merkezli, yapıt merkezli, alımlayıcı merkezli ve toplum merkezli*. Tüm bu yaklaşımlar, sanatın ne olduğunu ve nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışan yaklaşımlardır. *Sanatçı merkezli* yaklaşımda sanatçının eserine kişiliğini yansıtması bir ölçü olarak kabul edilirken, *yapıt merkezli* yaklaşımda ölçü, sanat eserinin açıklanması ve yorumlanması açısından yapıtın kendisidir. *Alımlayıcı merkezli* yaklaşımda ise sanat eserinin gerçekliğinde ölçüt alımlayıcının heyecanıdır. *Toplum merkezli* yaklaşımda da ölçü, eserin dış dünya ile ilişkisinde aranır. Risatti' ye göre (1989, Akt: Karabulut, Karakuzu ve Konca, t.y.: 92) sanat eleştirisi, sanatın içyüzünün kavranmasına, anlaşılmasına ve kültürel değerlere ışık tutarak bilgilendirmeye ve eğitmeye gayret eder. Bu yolla *sanat eleştirisi*, sanatın kavranmasına, anlaşılmasına ve kültürel değerlere ışık tutarak bilgilendirmeye ve sonuçta eğitimin gerçekleşmesine yardımcı olur (Karabulut, Karakuzu ve Konca, t.y.: 87).

Eğitimde böylesine önemli bir görev üstlenen sanat eleştirisi dersinin öğretim sürecine olumlu katkısının artırılması, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Sanat eleştirisi dersi bu görevi yerine getirirken belli başlı yaklaşım ya da yöntemlere başvurur. Karabulut, Karakuzu ve Konca, (t.y.: 89) sanat eleştirisi disiplininin eğitimde nasıl kullanılacağı üzerine süregelen tartışmaları 1960'lı yıllardan bu yana *konu-merkezli* bir yaklaşımla temellendirildiğinden söz ederek, son zamanlarda eserin estetik içeriğinin de sürece dâhil ettiğini belirtmektedir. Feldman da (1970, Akt: Karabulut ve Diğ., t.y.: 89; Mercin ve Alakuş, 2005: 40-41) eğitimde pedagojik eleştiri açısından, sanat eleştirisi dersinde *betimleme* (tanımlama), *çözümleme* (analiz), *yorum* ve *yargı* (karar) evreleriyle ele alınmasının öğretime katkısı olabileceğine inanmaktadır. Bu bakış açıların temelinde, öğrencilerin eleştiri eyleminin farkına vararak, görsel algılarının gelişmesi ve bir sanat yapıtı karşısında öğrendiklerini bilinçli bir biçimde uygulamalarına dair beklenti yatmaktadır (Karabulut ve Diğ., t.y.: 94). Örnek olarak, *betimleme* aşamasının sanat eserindeki tüm nesne, mekân, insanlar ve olayların objektif biçimde ifade edilmesi beklenir. *Çözümleme* aşamasında sanat eseri tasarım eleman ve ilkeleri açısından irdelenir (Barrett, 2012: 90-95). *Yorumlama* aşaması ise, betimleme ve çözümleme aşamalarından elde edilen bilgilere dayalı olarak yapılan öznel bir aşamadır (Boydaş, 2004: 47). *Yargı* aşaması da yorum aşamasına benzer sonuçlar içerebilir (Barrett, 2012: 161). Mittler (1986; Akt: Karabulut ve Diğ., t.y.: 105) sanat eseri hakkında yukarıda söz edilen aşamalara ek olarak, yapıttaki estetik nitelikleri bulabilmek ve estetik yargıya varabilme için alttaki Tablo 1'de özetlendiği gibi bir bakış açısı geliştirmiştir.

Sanat Eleştirisi Basamakları	Estetik Nitelikler (neye bakılır)	Sanat Kuramları
Betimleme	Gerçekçi ve Görsel nitelikler (sanat elemanları)	Yansıtmacı sanat kuramı Biçimci sanat kuramı
Çözümleme	Görsel nitelikler (sanat ilkeleri)	Biçimci sanat kuramı
Yorumlama	Anlatımcı nitelikler	Anlatımcı sanat kuramı
Yargı (karar)	Sanat eserinde bulunan bütün estetik özelliklerin düşünülmesiyle bunlara dayanılarak verilen kararlar	- - -

Tablo 1. Sanat Eleştirisi Basamakları ve Etkileşimleri

Yukarıdaki tabloya göre, sanat eserinin eleştirisinde estetik nitelikler ve sanat kuramlarının eser hakkında yargıya varabilmede önemli bir rolünü olduğu görülmektedir. San'a göre (2004: 38), *Yansıtmacı, Anlatımcı, Duygusal Etki ve Biçimci* olmak üzere dört ana sanat kuramı vardır ve bu kuramlar temelde *sanat ürünü, sanatçı, sanat tüketicisi* ve *çevre* olarak dört öğeden birine yönelmiştir. Bir sanat yapıtını incelenirken, yukarıda sözü edilen yönelişlerin *yapıt merkezli, sanatçı merkezli, alımlayıcı merkezli* ve *toplum merkezli* yaklaşımlara benzerliği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, bir sanat yapıtını incelemede başvuru olan tüm bu yaklaşımların az ya da çok sanat kuramlarına dayalı bir düşünce temelinde oluşturulduğu böylece, eleştiride sanat kuramlarının dikkate alınmasının yararları olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Varlık Şentürk (2012: 19) bir sanat eserini değerlendirmek ve anlamak için *ikonografik* açılımını yapmanın da önemli olduğunu belirtmektedir. Yazara göre bu *ikonografik* açılım şu başlıklar altında olabilmektedir;

- a) *Sanatçının adı,*
- b) *Resmin adı,*
- c) *Resmin tekniği,*
- d) *Resmin boyutları,*
- e) *Resmin tarihi,*
- f) *Resmin konusu,*
- g) *Resmin üretilmiş olduğu okul ya da dönem özellikleri ve*
- h) *Resmin bulunduğu koleksiyon ya da hangi müzede olduğu* (Varlık Şentürk, 2012: 19).

İkonografi bir yöntem olarak, konunun anlamını işaretler üzerinden açıklamaya çalışır. Ebetteki işaretler belli bir toplumsal grup üzerinde uyandırdığı etkiler söz konusudur (Duncum, 2016: 12). İkonografik incelemede sanat eserindeki *sanat elaman* ve *ilkeler* adlandırılmakta ve bunlar arasındaki ilişki de belli eylemler olarak tanımlanabilmektedir. Daha sonra bu biçimsel ve eylemsel açıklamaların neye işaret ettiği incelenerek, son aşama olan yorum basamağında sanat eseri hakkında belli bir içeriği ifade etmeye yararlı olabilecek veriler elde edilebilmektedir. İkonografi

yönteminde sanat eseri hakkında ulaşılan bilgilerin gelenek ve tarihsel sürece bakılarak sorgulanmaları gerekli ve önerilen bir yoldur (Türkcan ve Coşkun, 2016: 89-96). Bu durumda sanat eleştirisinde yukarıdaki satırlarda vurgulanan özellikler yanında, gelenek ve tarihsel süreci de kapsayan bir yol tutmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Buna göre, ilgili alan yazında sanat eleştirisinde kullanılan yöntem veya yaklaşımları bütüncül bir çerçevede değerlendirmeye olan ihtiyacın ilgili alanda gerekli olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda ilgili alan yazına baktığımızda, *sanat tarihi*, *sanat eleştirisi*, *estetik* ve *sanatsal uygulamalar*'dan oluşan yapısıyla, Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin (ÇASEY) (Özsoy ve Alakuş, 2009: 109) öne çıktığını görüyoruz. İlgili yöntem içerdiği farklı disiplinleri birbirleriyle mantıksal olarak ilişkilendirmesi, sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde bir seçenek oluşturabilir. Şahin ve Alakuş (2009: 299) ortaöğretim düzeyinde Sanat Eserlerini İnceleme Dersini ÇASEY'e göre işledikleri bir çalışma yapmış, ÇASEY ile işlenen derslerin öğrencilerin sanat eleştiri becerilerini anlam yönünden geliştirdiği bulgusuna ulaşmıştır. Benzer biçimde, Mercin ve Alakuş (2005: 63) ortaöğretim düzeyinde yaptıkları çalışmada, sanat eserlerini inceleme dersinde ÇASEY yönteminin uygulanması sonucunda, öğrencilerin estetik ve eleştirel yargıları üzerinde olumlu etkileri yönünde bir sonuca varmıştır. Alakuş ve Şahin'in (2014: 63) yaptığı diğer bir araştırmada ise, ortaöğretim düzeyinde sanat eleştirisi ünitesi ÇASEY ve geleneksel yöntemi ile işlenen deneysel çalışmada ÇASEY ile yapılan eğitimin öğrencilerde estetik ve eleştirel yargı düzeylerini geliştirdiği bulunmuştur. Güneş (2015: 374) yükseköğretim düzeyinde Resim-İş Eğitimi, "Çağdaş Sanat" dersi öğretiminde ÇASEY ve geleneksel öğretim yöntemleriyle yapılan eğitimi deneysel bir çalışma ile karşılaştırmış ve ÇASEY ile yapılan eğitimin, öğrencilerin bilgi düzeylerini anlamlı derecede arttırdığını bulmuştur. Bu durum, öğrencilerin bilgilerini yapılandırmalarında bütüncül yaklaşımların önemini ortaya koyması bakımından kayda değerdir. Alakuş ve Şahin (2014) ÇASEY yaklaşımı ile öğrencilerin sanat eseri hakkında sanat, sanatçı, toplum, tarih ve kültür çerçevesinde çok karmaşık bir süreç olan sanatı değerlendirmelerinin daha kolay olacağını ileri sürmektedir. Alan yazında birçok araştırmacının, ÇASEY yönteminde olduğu gibi, kapsayıcı yaklaşımların öğrencilerin bilgi düzeylerini artırma açısından daha etkili olabileceğini ortaya koymalarına karşın, hali hazırda alan yazında sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde bütüncül bir yaklaşım önerisinin getirilmediği gözlemlenmektedir.

Tartışma ve Öneriler

Sanat eleştirisinde *konu*, *sanatçı*, *yapıt*, *alımlayıcı* ve *toplum merkezli* yaklaşımların yanı sıra "pedagojik eleştiri" de *betimleme*, *çözümleme*, *yorum* ve *yargı* aşamaları ile kendini gösteren süreçler bir yönüyle eserde gözlemlenen sanat eleman ve ilkelerine dayalı bir yaklaşım içermesi bakımından birbirini destekler olduğu söylenebilir. Öte yandan, sanat eseri sanat kuramları çerçevesinde ele alındığında, eserin bu yönden bir değerlendirmeye tabi tutabilmesi de mümkün olabilmektedir. Diğer bir yaklaşımda ise, eserdeki konunun anlam ve niteliklerine işaretler, simgeler açısından ikonografik olarak imgesel öne çıkabilmektedir. Sanat, tarihsel süreç içinde psikolojik, toplumsal ve kültürel faktörlerden oluşan, çoklu ve karmaşık bir yapı sergiler. Bu nedenle, kimi eleştiri yaklaşımları sanatın değerini sanatçıda veya yapıtta ya da yapıtın dünya ile ilişkisinde ararken (Ötgün, 2009: 159-160), kimi yaklaşımlarda sanat kuramları

ya da ikonografik açılımlarda sanatı anlamlandırmaya çalışır. Her yaklaşım esasında aynı esere farklı pencerelerden bakan perspektiflere sahiptir. Bununla birlikte, günümüzde sanat özellikle, eleştirisi açısından temelde değerlendirmeye konu olan yapıta bakış açımızı yeniden değerlendirme konusunda bizi zorlamaktadır (Gombrich, 1987, Akt.; Ötün, 2009: 176-177).

Sanat eleştirisi, eleştirel düşünen bireylerin yetişmesi açısından önemli bir disiplindir ve öğretim aşamasında öğretmene bu noktada birçok görevler düşmektedir (Karabulut, Karakuzu ve Konca, t.y.: 108-88). Öğretmenin bu görevi yerine getirmesinde hiç şüphesiz alanda yapılacak araştırmalar ve bu araştırmaların sonucunda önerilecek yeni yaklaşımların önemli rolü olacaktır. Yay Korde ve Bulut (2017: 645) yaptıkları araştırmada, sanat eğitiminde kullanılan geleneksel öğretim yöntemlerin öğrencilerde kalıcı bir öğrenmeyi sağlamadığı bulgusuna ulaşırken, *yapılandırmacı* öğretimin öğrenciye farklı bakış açıları kazandırması ve sağladığı yararı vurgulamışlardır. Eğitimde bütünlüklü yaklaşımların işe yararlığı bize ders düzeyinde bütüncül yöntem arayışlarının gerekliliğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu araştırmanın ulaştığı bulgulardan yola çıkarak, sanat eleştirisi dersinde hali hazırda kullanılan yöntemlerin öğretim çıktısı açısından, öğrencinin bilişsel süreçte konuyu yapılandırmasında yeni bütüncül bir yaklaşımın gerekli olduğu söylenebilir. Bu yolla belki, mevcut yöntemlerin içeriklerini kapsayan bir yaklaşım geliştirmek mümkün olabilir. Örneğin tarihsel kronolojiye dayalı olarak sanat eseri, sanatçı, sanat akımları, dönem özellikleri, toplum, dönemin yaygın işaret ve imgelemin yanında sanat kuramlarını da kapsayan bütüncül bir bakış açısı geliştirilebilir. Kandinsky'nin (2015: 27) dediği gibi; "Her sanat eseri çağının çocuğudur." Bu nedenle sanatçı grupları, kendilerini tanımlamak ve yaptıklarını diğerlerinden ayıran şeyin ne olduğunu açıklamak için, *izm* adları türettiler (Phillips, 2016: 6) ve bunun altında yatan düşüncüyü manifestolar ile ilan ettiler. Sanatçıların eserlerini eleştirmede, ressamların kendilerini ifade ettikleri özelliklere göre incelemek, dönem, tarih ve çağdaşları perspektifinden karşılaştırarak incelemek daha nesnel ve kapsayıcı olması bakımından önemlidir. Özellikle tarihsel kronolojiye dayalı olarak sanat eleştirisi yapılması durumunda, öğrencinin bilgilerini yapılandırmada bilişsel süreç açısından sağlam bir temel oluşturacağı söylenebilir. Bu tür bir öğretim yaklaşımında öğrenci, tarihsel süreçte her akımın başat bir eserini inceleme fırsatı bulacak ve diğer bilgilerle birlikte yeni bilgileri özümseyerek geliştirecek, bütüncül bir çerçevede zihninde yapılandırabilecektir. Bu yolla işlenen bir sanat eleştirisi dersi, öğrencinin sanat eseri hakkında dönem özellikleri, sanat akımları, kuramları ile sanat eleman ve ilkeleri göz önünde bulundurarak, yapılandırması daha kolay olacak, eseri anlamlandırabilecektir. Bu bağlamda bir sanat eseri üzerine anlam oluşturabilmenin sanat eğitimi sürecine çok önemli katkılar sunacağı ileri sürülebilir.

Sonuç

Sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde ilgili alana ait yöntemleri daha kapsayıcı, birbirini tamamlar biçimde ele alarak planlama yapılmasının, öğrencinin sanat eserini anlama ve anlamlandırmasında yapılandırmacı bir zemin hazırladığı için, daha etkili olabileceği söylenebilir. Buna göre, sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde "kronolojiye dayalı" bütüncül bir yaklaşım önerilebilir. *Diller, kültürler, entellektüel gelenekler*

arasında fark olduğu gibi sanat eleştirisinde de yorumlar arasında fark olabilir ve bunun için geri plan faktörüne değinmek çok önemlidir (Ersoy, 2010: 40-41). Dolayısıyla, resim sanatında eleştiri, özellikle eğitim disiplini açısından, *sanat eleştirisi* dersinde daha kapsayıcı ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın ulaştığı sonuçlar dikkate alınarak, sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde bütüncül çerçeve gözetilerek, özgün bir değer kazandırılması adına bir yaklaşım bir yaklaşım geliştirilmiş ve ilgili çerçeve Tablo 2’de sunulmuştur. Bu tür bir yaklaşım süreçteki olası tüm içeriği kapsamaya açısından kayda değerdir. İlgili tablo aracılığıyla, sanat eserinin üretim tarihi bir başlangıç verisi olarak ele alınıp, dönem özellikleri (sanat akımları, sosyal-siyasal olaylar, bilimsel gelişmeler ve dönem başat sanat kuramları) ortaya konularak, açıklamalar ve bilgi ışığında incelenen sanat eserini özgün biçimde değerlendirebilmek mümkündür. Bu tablo yardımıyla, sanat eleştirisi dersinde disiplinler arası (Sanat Tarihi, Tarih, Fen Bilimleri, Sanat Felsefesi) bir yaklaşım da getirilebilmektedir. Böylece sanat eserinin daha iyi anlamlandırmak olası olacaktır. Tablo 2’de sanat eleştirisi dersinin işlenmesinde diğer ders konularıyla bağlantılar kurulması, disiplinler arası bir yaklaşım “dönem özellikleri” alt başlığında ele alınmıştır. İlgili özgün yaklaşım çerçevesinde dersin işlenmesi, öğrencinin diğer derslerdeki kazanımlarını etkili bir biçimde pekiştirerek yeniden yapılandırmasına fırsat vermesi açısından kayda değer olduğu söylenebilir.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme, öğrencide var olan zihinsel yapı yeni deneyim ve bilgiler ışığında öğrencinin düşünmesinde, yeni bilgilerin önceki bilgilerle bütünleşmesiyle değişiklikler meydana getirir. Yeni bilgi mevcut bilgi ile karşılaştırılması sırasında az ya da çok değişime uğrar ve bu bağlamda süreç özellikle, anlam ve etkileşim açısından karşılaştırmalar ve buna bağlı düzeltmeleri gerektirir (Laney, 1990: 37’den akt. Karadağ, Deniz, Korkmaz ve Deniz, 2008: 385). Bu etkileşimli noktada öğrenciler, bilgiyi olduğu gibi kabul etmezler, bilgiyi oluşturur ya da tekrar keşfederler (Perkins, 1999: 370’den akt. Karadağ ve diğ., 2008: 386). Yapılandırmacı yaklaşımda her kazanılan bilgi, bir sonraki bilgiyi yapılandırmaya zemin hazırlayarak, var olan öğrenme ile yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma yani, yeni bilgiyi var olan bilgilerle bütünleştirme sürecidir (Limon, 2001: 358’den akt. Karadağ ve diğ. 2008: 386). Buna göre, sanat eleştirisi dersinde mevcut çalışmanın önerdiği “bütüncül yaklaşım” ders uygulaması, Tablo 2 dikkate alındığında mümkün olmakla birlikte, tabloda yer alan diğer ders konu başlıkları, müfredat açısından da bu tür bir yaklaşımı destekleyecek bazı düzenlemelerin yapılmasının gerekli olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. “*Sanat Eleştirisine Bütüncül Yaklaşım İzleği*”nde (Tablo 2) yer alan kronoloji göz önünde bulundurularak, diğer derslerin konuları da benzer kronoloji ile aynı tarihsel eşzamanlılığı dikkate alınarak yapılacak bir ders planlanması “bütüncül program” için önemli bir başlangıç olacağı ileri sürülebilir. Özellikle, yapılandırmacı yaklaşım açısından, öğrencinin bilgiyi yeniden yapılandırmasında mevcut bilgilerine yeni bilgiler eklenmesi suretiyle zihinde bilginin yeniden yapılandırılması, bu tür program geliştirme açısından en önemli destekleyici unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ders programlarının da “bütüncül” bir anlayışla düzenlenmesinin öğrenmede yapılandırmacı yaklaşım açısından öğrencinin öğrenmesine olumlu yönde önemli etkilerinin olacağı için, müfredatın bu yönde düzenlenmesi önerilir.

Disiplinler Arası	Dönem Özellikleri	Resimde Perspektif ve Düzenleme.					Resimde Gerçekçi Betimleme.				Resimde Geometrik Biçim.	Resimde Sıradan Nesne ve Biçim.	
		Rönesans	Maniyerizm	Barok	Rokoko	Neoklasizm	Romantizm	Realizm	Empresyonizm	Ekspreyonizm			
Sanat Tarihi	Sanat Akımları	Hümanizm. Avrupa'da zengin orta sınıfın doğuşu. Sanat eserinde gerçekçi betimlemeye yönelik talep.	Hristiyan reform hareketi: Protestanlık.	16.yy Avrupa'da sosyal ve siyasal kargaşa.	Aristokratik ve burjuva imtiyazı.	Büyük Fransız ihtilali (1789)	Sosyal olaylar, kargaşa, isyanlar, gösteriler ve halk hareketleri.	Sosyal olaylar, devrimler, ulusal birleşmeler, anarşist hareketler.	Yerel savaşlar, ulusal birleşmeler, birlikler.	Almanya, Fransa ve Rusya arasındaki güçler dengesinin bozulmaya başlaması.	Birinci Dünya Savaşı.	Küresel ekonomik kriz (Büyük Buhran)	
Tarih Bilimi	Sosyal ve Siyasal Olaylar	Coğrafi keşifler ve Kolonileşme.	Coğrafi keşifler. N.Kopernik ve modern bilimin doğuşu.	G.Brüno ve bilimin kavramı.	Galileo ve bilimin kurucusu.	Aydınlanma Çağı. Arkeolojinin doğuşu.	Endüstri Devrimi. Fotoğraf makinesinin icadı.	T. Edison ve elektrikli aydınlatma. Fotoğraf makinesi kullanımı.	İlk başarılı buhar türbini yapımı.	S. Freud ve Psikanaliz.	Psikanaliz Kuramı.	Havacılık, radyo ve film alanlarında yeni teknolojik gelişmeler.	
Fen-Doğa Bilimleri	Bilim ve Teknoloji Gelişimi	1400-1580	1520-90	1600-60	1700-19	1760-1800	1800-42	1855-72	1872-1890	1890-1907	1907-30	1930-60	
Sanat Felsefesi	Sanat Kuramları	Yansıtıcı Sanat Kuramı					Anlatımcı Sanat Kuramı				Anlatımcı / Biçimci	Biçimci Kuram	
		<p>Bu kurama göre doğa idealleştirilmiş, düzeltilmiş tabiat anlamına gelmektedir. Sanat eserinin zevk verebilmesi için dünyadaki çirkin, kaba, hoşu gimeyen şeyleri atıp, yalnız güzeli, hoş olanı seçmesi ya da gerçekte bulunmayan güzeli, yani yetkinliği belirlemesi gerekir (San, 2004: 49). Yansıtıcı sanat anlayışı, sanat eserinin görünür dünyayı yansıtmada nesne ya da varlıkların idealize edilmiş bir gerçeklik olarak aktarımını önceller. Bu bağlamda sanat; idealize edilmiş bir gerçekliğin aktarımıdır.</p>					<p>Neo-klasizmin aklılığına ve kuralcılığına karşı olan Anlatımcılara göre eserin öne çıkan önemli özelliği duyguları anlatmasıdır (Akt.: Canatac, 2007: 143). Örneğin Van Gogh resimleri bireyin dünyaya duygusal tepkisini yansıtır (Howard, 2013: 6). Anlatımcı sanat anlayışında sanat eseri sanatçının duygularının bir yansıması olarak sanatçının ruhuna açılan bir pencere gibidir.</p>				Anlatımcı / Biçimci	Sanat eseri duyguları anlatır (Akt.: Canatac, 2007: 143).	Sanat eseri yeni bir formdur (Akt.: Canatac, 2007: 144).

Tablo 2. Sanat Eleştirisine Bütüncül Yaklaşım İzleği

Sanat Eleştirisine Bütüncül Yaklaşım İzleği (Tablo 2) Hakkında Açıklayıcı Bilgiler

Sanat Kuramları:

Yansıtmacı Sanat Kuramı

Yansıtmacı Sanat Kuramı, Rönesans'ta canlanmış, uzantıları 19. yüzyıla değin süregelmiştir. Doğa kavramı bu kurama göre idealleştirilmiş, düzeltilmiş tabiat anlamına gelmektedir. Sanat eserinin hoş gitmesi için dünyadaki çirkin, kaba, hoş gitmeyen şeyler atılıp, yalnız güzel olanı seçerek yansıtması ya da gerçekte bulunmayan güzeli betimlemesi gerekir (San, 2004, 49). Nauert (2011, 127) Leonardo da Vinci'nin (1452-1519) Rönesans'ın ayırt edici bir özelliği olan kaçış noktalı perspektifte ustalığını ve Ortaçağ sanatına özgü bir yığın detayı atarak resim yaptığını, Mona Lisa adlı eserinde gösterdiği gibi, sıradan betimlemeden uzak durarak, portreyi idealize edebildiğini belirtmektedir (Nauert, 2011, 127). Bu bağlamda *yansıtmacı* sanat anlayışının nesnenin sanat eserine dönüşümünde yansıtma biçimi olarak idealize edilmiş bir gerçeklik olarak betimleme söz konusudur diyebiliriz.

Anlatımcı Sanat Kuramı

“Sanat Duyguların Anlatımıdır” biçiminde özetleyeceğimiz bu sanat kuramına göre sanat eseri sanatçının duygularının bir yansıması olarak ortaya çıkar. Eğer bir ayna benzetimi kullanacak olursak; sanatçı kendi duygularına ayna tutarak sanat eserini oluşturur, diyebiliriz. Howard (2013: 6) anlatımcı sanatı en iyi ifade eden ressamlar arasında ressam Van Gogh'u gösteriyor; *Van Gogh* resimleri ve desenleri dışavurumcu olarak, kullanılan çizgi, doku, renk ve konu aracılığıyla bireyin dünyaya duygusal tepkisini yansıtır: Sanatçının resimlerine bakıldığında ressam sanki doğrudan bizimle konuşuyor gibidir. Anlatımcılık kuramına göre sanat eserinin en önemli özelliği duyguları anlatması olarak öne çıkar (Erdoğan, 2000'den akt. Canatac, 2007: 143).

Biçimci Sanat Kuramı

Biçimci sanat kuramı 1930 yılında başlar ve 1960'larda etkisi zayıflar. Bu kurama göre, sanat eserinin önemli özelliği sanatçı ya da izleyiciyle olan ilişkisinde değil, eserin kendi içindeki düzeninde yani biçiminden ileri gelir. (Moran, 1999: 159). Biçimci kuramın temsilcileri; Clive Bell ve Roger Fry'a göre sanatın özü; sanatın kendisi dışında bir şeyle olan ilişkisinde değil, asıl kendi öğeleri arasında kurulan düzendedir. Sanat eserinin içindeki çizgi, renk, düzlemler, her biri nesnelmişçesine işlev görürler. Bu yolla, kavramsal ve soyut sanata ulaşıp, sanatın kendisinde kalınır (San, 2004, 100). Böylece sanat eseri kurgu ve yapısıyla yeni bir biçimdir (Önal, 1999'dan aktaran: Canatac, 2007: 144).

Sanat Akımları:

Rönesans

Hümanizm etkisinde kalan sanat daha akılcı bir içerik kazanmış, Brunelleschi, Masaccio ve Donatello gibi sanatçılar perspektifin gelişiminde matematiği kullanmışlardır. Ressamlar aynı zamanda resimde kompozisyon konusunda akılcı

kurallar uyguladılar (Hollingswort, 2009: 223). Gerçekçi betimlemeye yönelik talep sonucunda ressam ve heykeltıraşlar insan bilimi üzerine çalışmalar yapmışlardır. Böylece ressamlık yalın bir el sanatı olmaktan çıkmış, diğer zanaatlardan ayıran başlıca özellik yaratıcılık olmuştur (Hollingswort, 2009: 228). Sanatta devrim niteliğindeki bu kurallar gelecek 450 yıl boyunca Batı resminin baskın geleneği olarak varlığını sürdürmüştür (Labno, 2008: 14-17).

Maniyerizm

16. yüzyılın sonlarına doğru Michelangelo'nun tarzını taklit eden genç ressamlar eleştirilenlerce Maniyerizm; tarzılık olarak adlandırılmıştır (Gombrich, 2004: 361). *Maniyerizm* terimi 1520 yılından 1590'lara Barok sanatın gelişimine değin 16. yüzyılın Avrupa sanatında egemen olan, genellikle mimari, heykeltıraşlık ve resim sanatlarındaki tarzı kapsamaktadır. Rönesans sanatçıları resimde dengeli ve uyumlu düzenlemeler yaparken, Maniyerist ressam ve heykeltıraşlar asimetrik kompozisyonlarda çarpıtılmış formlar işlemişlerdir (Hollingswort, 2009: 276).

Barok

17. Yüzyıl Avrupa'sında dinsel inançların "hareket"i anlatma arzusu Roma'da yapılan Barok tarzı eserlerde coşkulu, görkemli ve yanılsamalı görsellik ile kendini belli etmiş, ressam Caravaggio'nun eserlerinde hareketli sahneleri anlatma biçiminde yansımıştır (Hollingswort, 2009: 384). Caravaggio resimde Rönesans'ın üçgen kompozisyonları yerine diyagonal ve dağınık düzenlemelerle oluşan açık kompozisyonlara yönelmiştir (Varlık Şentürk, 2012:129).

Rokoko

17. Yüzyıl başlarında Fransız aristokrasininin yaşayış zevkleri resme belli bir incelik ve zarafetle yansıtılmıştır (Gombrich, 2004: 454-455). Bu dönemde genellikle saraya yakın sıradan günlük yaşam sahneleriyle sosyal yaşam yoğun ve abartılı son derece hafiflik duygusu veren bir anlatımla resme aktarılmıştır (Varlık Şentürk, 2012: 157-158).

Neoklasizm

Neoklasizm, klasik antik çağın güzellik anlayışına yönelişin dönemi olarak, antik Yunan sanatının ideal güzellik anlayışını belirleyen çizgisel yapı, kapalı form ve denge prensibi üzerinde yükselmiştir. Neoklasizm'de konular genellikle mitolojiden alınmış, sıradan konular bile güç, iktidar, kahramanlık gibi üstün duygularla verilmiştir (Varlık Şentürk, 2012: 168).

Romantizm

Academic des Sciences (Fransız Bilimler Akademisi) 1839 yılında fotoğrafı halk için kullanılabilir bir hale getirmiştir (Bell, 2009: 328). Diğer taraftan, büyük Fransız ihtilali ile başlayan resim sanatında "gelenekten kopuş" yani sanatın asıl amacının kişiliği ifade etmesi olduğu düşüncesi (Gombrich, 2004: 594), ressamın "kendi gözleriyle gördüğü" şeyi çizmek ve boyamak istemesiyle, resimlerde doğanın en masalsı ve en güzel anları yakalanmış görüntüleri ortaya çıkarmıştır (Gombrich, 2004: 492-493).

Romantizm döneminde önde gelen ressamlar olarak; John Constable, William Turner ve Eugene Delacroix gösterilebilir.

Realizm

Bir grup sanatçı 1848 yılında Fransa’da Barbizon kasabasında ressam John Constable’ın öğretisini izlemek ve doğaya yeniden bakmak için bir araya geldi (Gombrich, 2004: 511). Bu sanatçı grubu arasında ressam Jean-François Millet de vardı. Millet, o zamana değin belki de resimde bir ilk olarak, tarlada çalışan başak toplayan köylü kadınları resmetti. Bu resim o zamanlarda akademi standartlarına uyan resimlerden daha saygın bir konuma yükseldi ve bu yaklaşım “Realizm” sanat akımı olarak, akımının adını koyan ressam Gustave Courbet oldu (Gombrich, 2004: 508-511).

Empresyonizm (İzlenimcilik)

1870 yılında Claude Monet, Pierre Auguste Renoir ve Camille Pissarro adında üç ressam, Seine ve Oise nehirleri kıyılarında yaptıkları resimlerde, sudaki yansımaları resimlerine aktarma çabası içindeydi. Bu arayış sonunda resimde “ışık” gerçekliğin bir unsuru olmaktan çıkarak, izlenimin bir yansıması oldu ve Empresyonizm “İzlenimcilik” akımı doğmuş oldu (Venturi, 2018: 145-146). Monet, resimde görünür gerçeklik üzerinde durdu ve resimlerini açık havada resmetti. Ressam bundan böyle nesnelere oldukları gibi resmetmiyor, sadece retinaya gelen uyarıcıya karşılık veriyordu yani, yansıtıyordu (Bell, 2009: 341).

Ekspresyonizm (Anlatımcılık, Dışavurumculuk)

Sanat dış dünyanın, yaşamın, insanın ve toplumun bir aynası olmasından çıkararak, sanatçının iç dünyasına, ruhuna açılan bir ‘pencere’ olması anlayışı ile “anlatımcılık” anlayışı doğmuştur (San, 2004: 79). Bundan böyle gerçeklik olgusu sanatçıda uyandırdığı duyguların dile getirilmesi ile eşdeğerdir. Sanat duyguların dilidir. Anlatımcı sanat kuramı, sanatı duyguların anlatımı ve aktarımı açısından ele alır (San, 2004: 80).

Dünyaya bakmanın anlamı özellikle fotoğraf makinasının kullanımıyla birlikte önem kazanan bir konu olarak, Norveçli Edvard Munch’un 1893’te “Çılgılık” tablosunun hayata geçirilmesiyle yeni bir anlam buldu. Munch; “Ben doğanın içinden gelen o büyük çılgılığı hissettim, duydum” (Bell, 2009: 356-357) diyerek, hissettiği çılgılığı dışa vurarak, resmetmiş oldu.

Fov

Ressam Henri Matisse’e göre, bir resim ışığı yakalamaktan çok onu yaratabilmeliydi (Bell, 2009: 370). Fovist sanatçılar, resimlerinde rengi temel unsur olarak kullanarak, saf rengin ifade gücünden yararlanmayı amaçlamışlardır (Henri Matisse, 2020: 1).

Kübizm

Picasso varlık ya da nesnelere resmetti ancak, onların özünden bir şeyleri çekip çıkararak, yeniden biçimlendirmeye çalıştı (Bell, 2009: 374). Kübistler, eşyanın

geometrik yapısına önem vermişler, sanatlarının kaynağını duygudan çok, düşüncede aramışlardır (*Kübizm*, 2021: 1)

Fütürizm

İtalya’da doğan Fütürizm sanat akımı, Avrupa’ya yayıldı. Otomobiller gibi hızı teknolojiye dayalı objeleri, hava alanları ve sanayi şehirlerini konu edinen Fütürist ressamlar resimde geometrik biçimlere yöneldi (*Graphic Design Styles*, 2016: 1).

Süprematizm (Soyut Geometricilik)

Ressam Kazimir Malevich, 1915’te beyaz bir yüzey üzerine çizilmiş siyah düz bir kareden ibaret bir resim sergiledi. Siyah karenin karanlığında saf duygulanımın yüce olana doğru ışıldığını iddia ediyordu. Bu yolla “süprematist” akımının kurucusu Malevich, nesnelere dünyasının oyalanmalarından kurtulmayı ve özgürleşmeyi vaat ediyordu (Bell, 2009: 383).

Dada

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından gelen dengesizliğin akımı olarak Dada hareketi yapıtlarında alışılmış sanatsal düzenlemelere karşı çıkmıştır (*Dadaizm*, 2021: 1).

De Stijl

Ressam Piet Mondrian yalın dilin estetik kullanım alanlarını araştırmış, tablolarında uyumlu oranların incelikli bir kombinasyonuna başvurmuştur (Bell, 2009: 392).

Sürrealizm (Gerçeküstüculük)

Sanatın, “görüneni görünmez olanı açığa çıkarmak için kullanmak” söylemi, Sürrealizm yani Gerçeküstüculüğün resimde sert ve geometrik olana bir tepkisi olarak belirdi (Bell, 2009: 395-398). Dolayısıyla, Gerçeküstüculülerin resimleri, sanki anlamlar bir “araç” aracılığıyla gizlice kayıyormuş gibi bir görünüme sahiptir (Bell, 2009: 401).

Pop Art

Dada sanat akımından esinlenen çalışmaları nedeniyle yeni-Dadacılar olarak da tanınan Pop-Art akımının öncü sanatçıları özellikle, entelektüellere karşıdır (Hollingswort, 2009: 473). Pop art, soyut sanata tepki olarak ortaya çıkmış, nesnenin ön plana çıkması ile Amerika’nın gündelik gerçeğine dalmış bir sanattır (Ragon, 2009, 195-172). Pop Art, kitle iletişim araçlarında bulunan tüketici reklamları, karikatürleri, dergi fotoğraflarından filmlere kadar “düşük sanat” imgelerini alıp kullandı. Bu bağlamda Andy Warhol’un bir imgeyi boya üzerine tekrar tekrar uyguladığı serigrafı baskı resimleri, sıradanlık ile şekilciligi sentezliyordu (Phillips, 2016:90).

Postmodernizm

Postmodernizm 1970’lerden bu yana sanatta ve akademide modern çağa karşıt durum ve koşulları tanımlamak adına; “Eğer bir üslup diğerinden daha iyi değilse neden bütün üsluplar eşit olarak birleştirilmesin?” fikrini savundu (Phillips, 2016: 115). Bu

nedenle Postmodern sanatçılar başka sanatçılardan bir şey almadan üretemezler (Kuspit, 2010, 155).

Minimalizm

Minimalizm, modern sanat ve müzikte, kökeni 1960'lara giden, sanat eserinde sadelik ve nesnellığı ön plana çıkaran bir akım olarak öne çıkmıştır (Minimalizm, 2021: 1).

Kaynakça

- Alakuş, A. O. ve Şahin, D. (2014). “Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Öğrencilerin İşlenen Derslere Yönelik Bilgilerini Uygulamaya Geçirmelerine Katkısı.” 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3(9), 63-73.
- Ayaydın, A. (2009). Sanatın görsel dili. A. O. Alakuş ve L. Mercin (Editör) *Sanat Eğitimi Ve Görsel Sanatlar Öğretimi*'nde (s. 111-123). Ankara: Pegem Akademi
- Barrett, T. (2012). *Sanatı Eleştirmek*. (Çev: Gökçe Metin). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Bell, J. (2009). *Sanatın Yeni Tarihi*. (Çev. U. Ceren Ünlü, Nurçin İleri ve Rana Gürtuna). İstanbul: NTV Yayınları.
- Boydaş, N. (2004). *Sanat Eleştirisine Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Canatak, A. M. (2007). “Modern Eleştiri Kuramları ve Mehmet Kaplan'ın Şiir Tahlil Metodu.” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı 34. 139-155. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33078> (Erişim Tarihi: 25.06.2021).
- Duncum, S. D. (2016). İmaj Analizine Giriş: Karma Yöntemlerin Değeri Üzerine. (s. 9-18). (Bedir Erişti, S. D., Ed.) *Görsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ersoy, A. (2010). *Sanat Eleştirisi*. İstanbul: Artes Yayınları.
- Gombrich, E. H. (2004). *Sanatın Öyküsü*. (Çev.: E. Erduran ve Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökay Yılmaz, M. (2009) Düşünce Tarihi Temelinde Sanat Kuramları. A. O. Alakuş ve L. Mercin (Editör) *Sanat Eğitimi Ve Görsel Sanatlar Öğretimi*'nde (s. 85-108). Ankara: Pegem Akademi
- Graphic Design Styles* (2016). <https://www.onlinedesignteacher.com/2016/05/graphic-design-styles.html> (Erişim Tarihi: 09.03.2021).
- Güneş, N. (2015). “Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Çağdaş Sanat Dersi Öğretiminde Kullanılmasının Kalıcılığa Etkisi.” *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13, 365-380.

- Hein, G. E. (1991). *Constructivist learning theory*. Paper presented at the CECA International Committee of Museum Educators Conference, 1991 October. Jerusalem, Israel. <https://www.exploratorium.edu/education/ifi/constructivist-learning> (Erişim Tarihi: 25.06.2021).
- Henri Matisse* (2020). https://tr.wikipedia.org/wiki/Henri_Matisse (Erişim Tarihi: 27.06.2021).
- Hollingswort, M. (2009). *Dünya Sanat Tarihi*. (Çev.: Rengin Küçükerdoğan 1-29 Blm. ve Banu Ergüder 30-52 Blm.). İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Howard, M. (2013) *Van Gogh* (Çev.: M. Savcı ve Ö. Somersan) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ho, H-C., Wang, C-C., & Cheng, Y-Y. (2013). "Analysis of the scientific imagination process." *Thinking Skills and Creativity*, 10, 68-78. Doi: 10.1016/j.tsc.2013.04.003
- Kandinsky, V. (2015). *Sanatta Ruhsallık Üzerine* (Çev.: Gülin Ekici). İstanbul: Çınar Matbaacılık.
- Karabulut, N. (2008). "Sanat Eleştirisi Öğretim Alanı ve Yöntemleri." *Ekev Akademi Dergisi yıl: 12 sayı: 37*, 239-254.
- Karabulut, N., Karakuzu, M. ve Konca, Y. (t.y.). "Sanat Eğitiminde Pedagojik Eleştiri Yöntemleri." <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/28452> (Erişim Tarihi: 20.12.2019).
- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. ve Deniz, G. (2008). "Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı: Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Kapsamında Bir Araştırma." *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXI (2), 383-402.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuspit, D. (2010). *Sanatın Sonu*. (3. Baskı). (Çev.: Yasemin Tezgiden). İstanbul: Metis Yayınları
- Kübizm* (2021). <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCbizm> (Erişim Tarihi: 26.06.2021).
- Labno, J. (2008). *Rönesans*. (Çev.: E. Dastarlı ve N. Avan Özdemir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2005). "Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi." *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 36-46.
- Moran, B. (1999). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim yayınları. <https://avys.omu.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 24.06.2021).
- Nauert, C. G. (2011). *Avrupa'da Hümanizma ve Rönesans Kültürü*. (Çev.: Bahar Tırnakçı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Özsoy, V. ve Alakuş, A. O. (2009). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Phillips, S. (2016). *İzmler; Modern Sanatı Anlamak*. Yem Yayın. Basım: Hung Hing Printing Centre
- San, İ (2004). *Sanat Ve Eğitim* (3. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Şahin, D. ve Alakuş, A. O. (2009). “Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle Sanat Eserlerini İnceleme Dersini İşlemenin Öğrencilerin Sanata ve Sanat Eleştirisine Yönelik Yaklaşımları.” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29). 282-302.
- Türkcan, B. ve Coşkun, N. (2016). Görsel kültür çalışmaları (s. 73-108). (Bedir Erişti, S. D., Ed.) *Görsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Varlık Şentürk, L. (2012). *Analitik Resim Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Venturi, L. (2018). *Resme Nasıl Bakılır?* (1.Baskı). (Çev.: Esra Ermert). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Yay Korde, N. ve Bulut, Ü. (2017). “Aktif Öğrenme Yöntemleri ile 20. Yüzyıl Sanat Akımlarının Öğretimi.” *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 635-647.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

İnternet Kaynakça

- Minimalizm (2021). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Minimalizm> (Erişim Tarihi: 26.06.2021).